Политологични и културологични аргументи в контекста на кандидатурата на Русе за европейска столица на културата

Пенка Ангелова, Мими Корнажева, Боряна Станчева,
Румяна Собаджиева, Ива Чавдарова, Любомир Кутин[9]

„Ruse is as city really on the cross roads. It plays a very important role during the Ottoman Empire. It was also a place where out of different cultures outstanding results were coming. Not to forget Elias Canetti. Today it has not only an importance concerning the Danube and the European Union Strategy for the Danube Region but also in relation between Bulgaria and Romania. It is necessary to focus on Southeast Europe and Ruse as a cultural capital will be an excellent contribution".

Ерхард Бусек
Координатор на Пакта за стабилност на Югоизточна Европа
Специален представител на Австрийското правителство за разширяването на ЕС

„As I arrived, the surroundings seemed very familiar to me as a native of this region. The beautiful neo-baroque and neo-rococo architecture which Ruse is famous for is just another visible reminder of our common cultural heritage.
This cultural background is part of the shared potential of this region. The Danube basin is home to 3 world religions and a multiplicity of languages and ethnicities. This diversity is part of our wealth – and helps to forge the bonds between EU members, candidate countries and neighbours".

Йоханес Хаан - Комисар по регионалното развитие, Европейска комисия

„Русчук - на долното течение на Дунава, където съм се родил, беше чудесен град за едно дете и ако кажа, че се намира в България, ще дам непълна представа за него, защото там живееха хора от най-различен произход, за един ден можеха да се чуят седем или осем езика. […]

Русчук беше стар пристанищен град на Дунава и като пристанище имаше доста голямо значение. Поради това тук бяха надошли хора от къде ли не, а Дунавът постоянно беше предмет на разговори."

„Всичко, което преживях по-късно, вече се беше случвало някога в Русчук"

Елиас Канети, „Спасеният език"

УВОД

Настоящата студия е плод на съвместно творческо усилие, посветено на кандидатурата на Русе за европейска столица на културата /ЕСК/. Тя е опит да систематизира дискусия, продължила повече от година и отразяваща убедеността на авторите, че **градът се нуждае от политическа и културна идентичност, за да се обедини около стратегии за интелигентна специализация и растеж**. Разглеждаме кандидатурата на Русе за европейска столица не като еднократен акт на лоялност към мястото, на което принадлежим, а като потенциал за **обединение на граждани, политици, бизнес и гражданско общество около силни страни на града** и тяхното ревитализиране за ново развитие в дългосрочен план и в средносрочен – в контекста на „Европа 2020" (стратегия на Европейския съюз за интелигентен, устойчив и включващ растеж).

RAISON D'ÊTRE

[9] Авторите благодарят на Община Русе и на всички културни институции за предоставените данни.

Русе – най-големият град на Северна България, може да пледира за званието Европейска столица на културата по **две основни причини:**

- Идентичността на града се характеризира със силно и видимо **европейско измерение,** което трябва да стане достояние на широката европейска общественост. Запазена марка на Русе е респектът към културното многообразие и съзнанието за синергията, която произтича от съприкосновението с културната другост. Русе е пристанище на река Дунав, в което са акостирали и са се вкоренявали културни влияния от Запад и Изток, от Север и Юг. И хората, живеещи тук, и пришълците възприемат идентичността на Русе като **мост на култури.**

- Русе – **град и граждани,** са дали и дават многобройни доказателства за активно гражданско участие, основано на **свободен и предприемчив дух**, на съпротивителна сила и борби за граждански права и свободи през различните исторически епохи и до най-ново време. Усвоил хилядолетен исторически опит, локализиран на отворената граница с румънските съседи, позициониран в Дунавския макрорегион, днес **Русе притежава потенциал** да мобилизира енергия и ресурси за успешна кампания с дългосрочни позитивни ефекти върху социално-икономическия растеж и върху идентичността на общоевропейското културно пространство.

В своята история Русе има опит на център и столица с геостратегическо разположение**,** привличащо цивилизации, които отбраняват и преодоляват граници**,** насърчават трансфер и създаване на иновативни идеи и практики**.**

Преди около 25 века антично селище на **древните траки** слага началото на съвременния град. В Русенска област е открито изключителното по своята стойност Боровско тракийско съкровище от 4 в. пр.н.е., което е свидетелство за развита цивилизация. В края на I век римската крепост Сексагинта Приста (от lat. *Sexaginta Prista*, „пристанище на 60 кораба“), става **част от Римския Дунавски Лимес** – северната граница на империята. Руините на Сексагинта Приста днес са музей на открито.

През Средновековието **градът заедно с крепостта Червен и днешния румънски град Гюргево са образували едно от най-развитите селища на Втората българска държава**. Важна част от местния култ за това време са останките от крепостта и Скалните църкви в околностите на Русе – част от световното културно наследство под закрилата на ЮНЕСКО.

От началото на 17 век градът, тогава Русчук, се развива като търговски център, а пристанището му е особено важно за стокообмена между Средна Европа и Балканите. **Градът е отбелязан във всички географски карти от този период**. В края на 18 и началото на 19 век, в контекста на Руско-турските войни, османският Русчук се превръща в стратегическа крепост, част от която е съхранена до днес.

Звездата на Русе изгрява през 60-те години на 19 век (тогава когато градът е **столица на Дунавската провинция** в Османската империя, чиято територия е колкото днешна България) и блести ярко до началото на внората световна война. Градът става своеобразна **„витрина“ на либерализма**. Оттук започва индустриализацията по днешните български земи: изграждат се първите предприятия, първата железопътна линия скъсява пътя между Дунава и Черно море, възниква градска култура със сдружения, които участват в управлението на града. Градоустройството със своите архитектурни щедьоври пресъздава по уникален

начин най-добри централноевропейски образци. Предприемчиви индустриалци трансформират града в символ на ново-въведенията. Построено е емблематичното Доходно здание, което осигурява средства за развитие на образованието и културата. Градът става **седалище на 11 европейски дипломатически мисии.** Оттук идеите на хуманизма, научният, технически и икономически напредък проникват в европейския Югоизток. Влиянията на модерна Европа променят начина на живот, а **свободата се превръща в основна ценност.** Русе става средище на българското национално-освободителното движение, а паметта за едни от най-значимите му дейци днес се съхранява в Пантеон на възрожденците. Кръстопът на Дунавската и Османската империи, Русе е **сред най-значимите центрове по протежение на река Дунав и се утвърждава като водещо средище на Третата българска държава.**

По време на комунистическия период развитието на града е насочено главно към тежката и химическата индустрия (корабостроене, нефтопреработване, тежко машиностроене, производство на металорежещи машини, приборостроене, електроника, производство на селскостопански машини, на бои, на мебели, на облекло и др). Значим ръст бележи българското дунавско държавно корабоплаване, създадено още през 1935 г. Специален фокус е поставен и върху селското стопанство и неговата механизация и електрификация. Разкрито е висше училище с технически профил. Средното образование осигурява кадри за почти всички стопански отрасли, развива се водеща математическа школа, изучават се руски, немски, английски и френски в специализирани гимназии. Създават се културните институции, които и сега приобщават всички изкуства. Открит е Телевизионен център, отразяващ и до днес развитието на Северна България. В средата на 50-те години е построен **доскоро единственият мост по българското поречие на Дунав**.

В средата на 80-те години трансгранично замърсяване на въздуха събира граждани на Русе за протести, чийто свободен дух се противопоставя на тоталитарната политическа култура. Този тежък екологичен проблем катализира **начало на демократични промени в България.**

В по-ново време и в контекста на **преход към демокрация и функционираща пазарна икономика** Русе постепенно променя своя облик. Икономиката е преориентирана към услугите, леката индустрия, и търговията. Университетът разширява своя профил с редица социални и хуманитарни научни области. Динамично се развива неправителственият сектор, който разгръща потенциала на гражданското общество. Русе утвърждава репутацията си на **град с конкурентноспособен културен сектор**, който залага на високи критерии за класическо и съвременно изкуство. Богатата културна мрежа – опера, филхармоничен оркестър, драматичен театър, куклен театър, музеи, библиотеки, държавни и частни галерии, детски и младежки центрове, национално училище по изкуствата, читалища – осигурява развитие на талантливи артисти и учени и широко участие на гражданите в редица иновативни събития и проекти. Русе доказва и потенциала си на фестивален град. Чрез проекти по европейски и други международни програми са реставрирани фасади на емблематични сгради. Близките природни паркове и защитени зони с изключително богатия си биотоп са интегрирани в културния календар на града. Хилядолетното културно-историческо наследство на региона е валоризирано от национални и международни институции. Включено е в образователни програми и е обект на инфраструктурни проекти.

В контекста на членството на България и Румъния в Европейския съюз Русе се насочва към непосредствената си транснационална перспектива и се превръща в развиващ се европейски център. Днес Русе е най-големият български град на река Дунав. Той е **пресечна точка на два важни паневропейски коридора** – Рейнският Дунавски път (Коридор № 7) и Коридор № 9, свързващ Балтийско със Средиземно море. Това предопределя бъдещето му на транспортно средище и на

мост за свободно движение на хора, стоки, услуги и капитали. Именно в съвременния контекст на членство в Европейския съюз градът си възвръща онова многогласие на различните култури, описано великолепно от **родения в Русе през 1905 г. Нобелов лауреат за литература Елиас Канети.** „За един ден можеха да се чуят седем или осем езика“, спомня си един от най-видните хуманисти на 20 в., впечатлен от космополитния дух на града и калейдоскопа от култури с техните езици, обичаи, религиозни култове, художествени и архитектурни образци. Както за всички по-големи градове, тази уникалната атмосфера на Русе се създава в краевековието (19-20 век) на основата на едно икономически просперираща интеркултурно общество. Това културно многообразие е запазно до днес със своите отличителни белези: **мирно съжителстват** българи, арменци, евреи, турци, роми, **свободно изповядват религията си** православни, католици, протестанти, мюсюлмани**.** Тази специфика на града е оставила и продължава да оставя отпечатък върху високите художествени постижения на широко известни творци като Жул Паскен (Jules Pasquin), Арнолдо Дзоки (Arnoldo Zocchi), Захари Стоянов, Михаил Арнаудов, Сава Огнянов, Майкъл Арлън, Васил Арнаудов, Никола Терзиев-Желязото, Марко Монев, Пламен Карталов, Емил Табаков, Светлин Русев, Володя Кенарев и много други. Днес, когато Европа осъществява изстраданата цел да загърби разделенията, да споделя общи ценности и да опазва културното многобразие, **примерът на Русе е вдъхновяващ**.

Значим аспект от мотивацията на русенската кандидатура е и нейният **съвременен потенциал за интеркултурен диалог и трансгранично сътрудничество**. Фактите са многобройни, тук ще посочим само някои от тях:

- Всички културни институции и неправителствени организации на града си партнират в културни мрежи с широко европейско участие, създават съвместен културен продукт, който надхвърля регионалните и национални граници.

- В многобройните международни фестивали и в другите културни събития са привлечени утвърдени европейски културни оператори и творци.

- Основаният още през 1961 г. международен фестивал за класическа музика „Мартенски музикални дни”, успял и през комунистическия период да съхрани свободния дух на града **като символ на културния диалог между Запада и Изтока,** утвърждава репутацията си в европейското културно пространство.

- Русенски университет само през последните три години е участвал в 105 международни образователни и изследователски проекта. През 1994 г. се разкрива първата за България университетска специалност Европеистика (European Studies), която е в основата на Българо-румънския интеруниверситетски Европа център (БРИЕ), учреден през 2002 г. БРИЕ е **първата трансгранична структура в Югоизточна Европа, станала част от Болонския процес и от европейското образователно и изследователско пространство.** В него вече са дипломирани над 200 международни студенти от 13 държави.

- През 1992 г. се основава *Международно дружество Елиас Канети* със седалище в Русе, което развива активна научна, образователна, културна, издателска и библиотечна дейност и се превръща във влиятелен

алтернативен неправителствен център за културна политика и гражданско образование след социално-политическата промяна в България.

- От 90-те години успешно се развива Бизнес център за малки и средни предприятия със силно европейско измерение. През 2002 г. е учредена *Асоциация Еврорегион Данубиус,* чиято дейност има силно културно измерение.

- В Международния литературен фестивал са участвали творци от България, Турция, Румъния, Германия, Унгария, Словения, Чехия, Австрия, Италия, Полша, Швейцария и др. Техни произведения се издават в поредицата „Нова Европа" на издателство „Елиас Канети".

- Градът е отворил врати за дългосрочна изява на международни творци по резидентни програми:

Artists in Residence
2008: *Daniel Goetsch (Switzerland)*
2009: *Noëlle Revaz (Switzerland)*
2010: *Nataša Kramberger (Slovenia), Petra Ganglbauer (Austria), Alain Freudiger (Switzerland), Claudia Baricco (Argentina), Petra Hulova (Czech Republic)*
2011: *Sudabeh Mohafez (Germany), Vladimir Martinovski (FYROM)*
2012: *Christine Huber (Austria)*
2013: *Markus Butkereit (Germany)*

- Градът създава инфраструктура, която позволява интензивно развитие на културния сектор, на културния и конферентен туризъм. Например най-новата конферентна зала на Русенски университет има капацитет от 800 места.

- От 2007 г. след присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз Русе преоткрива възможностите си за развитие заедно със своите съседи от другия бряг на реката. Градът дава принос за конструиране на трансгранична идентичност, разбирана като предпоставка за интегрирано социално-икономическо развитие. Доказателства за това приведе научно-изследователският проект на БРИЕ, наречен BRAINS (Bulgarian-Romanian Area Identities: Neighbourhood Study). Осъществяваните многобройни общи проекти във всички сфери на обществения живот за общо бъдеще по общата граница надграждат паметта за общото минало и преосмислят стереотипи. В рамките на инициативата Европейска столица на културата като общоевропейски проект градът е в състояние въз основа на натрупания опит да представи нови свидетелства за позитивните ефекти от преодоляването на физически и ментални разделителни линии и за потенциала на европейското сътрудничество да стимулира развитие и растеж.

- В актуалния контекст на **разширяване на Европейския съюз** и присъединяване на Западните Балкани река Дунав придобива значението на централна маркационна ос и се превръща в Европейската река *par excellence*. Преди повече от 60 години изграждането на Европейския съюз започна с икономическата и политическа платформа на *Рейнската стратегия* и създаването на Европейската общност за въглища и стомана, за да се

решават следвоенните проблеми. **Днес *Дунавската стратегия* е призвана да решава посттоталитарни проблеми на Обединена Европа.** Разположението на Русе – градът на свободния дух, по долното течение на Дунав му отрежда ключова роля в хуманизирането на този процес.

МЕЖДИННО ОБОБЩЕНИЕ

Мотивиран **да запазва и развива ярката си идентичност като град на свободния дух и като мост на култури, осъзнавайки наличието на необходимия капацитет за осъществяване на инициативата Европейска столица на културата,** Русе може да се кандидатира:

- защото **е в състояние да добави стойност** към опознаване и опазване на културното наследство на стара Европа и към креативността в съвременното транснационално и мултикултурно пространство на обединена Европа;

- защото, репрезентирани от своя символ – Статуята на свободата, гражданите на Русе **притежават свободен и предприемчив дух, знания и опит, които могат** да катализират енергия за градивна социална и икономическа промяна със средствата на културата и изкуството.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ

Основно предизвикателство за кандидатурата на Русе е **трансформацията на нагласи**, които не припознават културата като източник на енергия за развитие, които не осмислят нейния потенциал да генерира социално-икономически растеж, които не оценяват нейния капацитет да обединява различни социални групи и групи по интереси в общи каузи, които не осъзнават голямата стойност, която културата добавя към интелигентната специализация на регионите. В най-широкото си значение културата е среда на ценности и необходимата промяна на менталната карта означава да дадем шанс на нови и транснационални синергии, които възникват в конкурентна среда и са катализирани от европейските ценности. Н**еобходима е европеизация в управлението и практиките на културните политики**.

Кандидатурата на Русе се разглежда като принос за решаване на следните основни проблеми:

- **Централизирана политическа култура,** която продължава да води до свръхконцентрация на ресурси в относително малка част от територията на страната. Днес редица области от териториално-административното деление на България се оказват в изолация и със силно изразен периферен статус. **Северна България е именно такъв случай, тук се намират най-слабо развитите региони не само в България, но и в целия Европейски съюз**. Поради това маргинализацията на българските области по река Дунав е не само български, но и европейски проблем. Тази ситуация контрастира с политиката на ЕС за силни и самоуправляващи се региони, известна като **Европа на регионите.** Русе, най-големият град в Северна България, като европейска столица на културата може да се превърне в локомотив за **промяна на тази неблагоприятна тенденция, характеризираща и до днес българския преход към демокрация и пазарна икономика.**

- **Икономически практики, наследени от миналото,** които не толерират инициативата на местния предприемач, а създават васални и краткотрайни бизнес структури. Затова все още не съществуват устойчиви корпоративни модели в областта на културата и културния туризъм, утвърждаващи малките и средни предприятия като гръбнак на местната икономика. Мотивиране на местните хора, изграждането на подходяща среда, рехабилитацията и модернизирането на съществуващата културна инфраструктура и усвояването на нови градски територии и алтернативни пространства за културно производство и културен туризъм могат да имат шанс именно чрез инструмента Европейска столица на културата**.** Този инструмент е ключ за задвижване на процес, който се основава на разбирането, че **културата не е просто витрина**, **а преди всичко - индикатор за социално-икономически просперитет, за стандарт и качество на живот**.
- **Преодоляване на познавателни празноти, свързани със съседите и всяка другост отвъд националните граници.** България и Румъния като пълноправни държави-членки на ЕС от 2007 г. осъществяват сътрудничество по общата си граница в рамките на кохезионната политика и финансовите инструменти на ЕС. Но за тези 6 години е поставено **само скромно начало на сложния процес по сближаване на съседните култури за изграждане на доверие.** Кандидатурата на Русе адресира и този проблем, за да се превърне в катализатор за кохезия не само в контекста на Българо-румънски трансграничен регион, но и на общото европейско пространство.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ

Русе се асоциира най-вече с предприемчив и свободен дух, генериращ иновации и възприемащ влиянията на най-добрите постижения и практики на европейската модерност. Както беше подчертано и както се вижда от таблицата по-долу, именно от Русе започва индустриализацията и модернизацията по днешните български земи.

Избрани свидетелства от РУСЕ за началото
на индустриализацията и модернизацията по днешните български земи

1864 - първата съвременна печатница
1865 - Образцов чифлик - първото модерно земеделско стопанство за територията на цялата тогавашна Османска империя.
1865 - за първи път в империята улиците получават имена, а сградите номера.
1866 - първите редовни метеорологични наблюдения
1866 –първата жп линия Русе – Варна, свързваща Дунав с Черно море.
1876 - първата пивоварна фабрика
1879 - първата Дунавска флотилия
1880 - Иван Ведър създава първата масонска ложа в Княжество България "Балканска звезда"
1881 – първият флотски духов оркестър.
1881 –Машинна школа към Дунавската флотилия, предшественик на днешното военноморско училище
1882 – първата административна сграда в България – окръжното управление, по проект на Фридрих Грюнангер.
1885 - първото Българско техническо дружество
1891 –първото българско акционерно застрахователно дружество "България", с клонове в София и други градове на страната, както и представителства в Истанбул, Солун, Велес, Битоля, Охрид, Атина, Пирея, Александрия, Чикаго, Лондон, Амстердам, Париж, Мадрид и

Берлин
1895 – първата Българската търговско-индустриална камара
1897 – първият асансьор в България
1897 – първата публична кинопрожекция в България

С кандидатурата си за европейска столица на културата Русе може да си постави **стратегическата цел да ревитализира свободния и предприемчив дух** на културни оператори и творци, на представители на публичния, частния и неправителствения сектор, за да утвърди профила си като **българска дунавска столица** и като **мост за български и трансгранични културни традиции и иновации**, добавяйки стойност към общоевропейското културно пространство. По този начин градът ще даде своя принос и за осъществяване на стратегията на ЕС „Европа 2020" за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Тази цел е особено актуална в контекста на българското председателство на ЕС през 2018г., когато София ще функционира като столица, координираща дневния ред на европейската политика. През 2019 г. град Русе може да поеме щафетата и да предложи своето домакинство за многообразие от културни събития, включително и за предстоящия европейски дебат относно бъдещето на европейските столици на културата.

Специфичните цели на кандидатурата на Русе могат да бъдат представени като обща концепция за развитие на културен капитал, осмислена чрез многозначността на понятието C.A.P.I.T.A.L.:

Cultural&**C**reative Industries

Art&Talent

Potential&Capacity

Innovative Cultural Policy Platform

Transnationality&Cross-border Identity

Access& Participation

Long-term Effects

Целта Cultural&Creative Industries свързваме с **развитие на културните и креативните индустрии като добавена стойност за интелигентен, устойчив и включващ растеж.** В контекста на деиндустриализация в Европа културните и креативните индустрии са основен фактор за растеж. Те създават продукт, който задоволява растящите потребности от духовни ценности на глобално ниво. Затова и ние ги разглеждаме като ключова възможност за тласък в развитието на малкия и среден бизнес, вземайки предвид и факта, че те имат spill-over ефект върху всички други сектори на икономиката и обществения живот. Със своя потенциал да естетизират и одухотворяват, те допринасят за крайно необходимата промяна на средата, в която се трудим и живеем.

Целта Art&Talent свързваме с **развитие на изкуствата и таланта.** Днес, във века на глобализираща се масова култура, талантливите творци и създатели на съвременно изкуство от най-висок калибър се нуждаят от специална грижа и подкрепа. На прехода от информационно към пост-информационно общество особена стойност придобива и способността да се използва широкодостъпната информация за генериране на нови идеи и открития във всички сфери на икономиката и обществения живот. Затова трябва да се създава среда, която цени, открива, поощрява и възнаграждава таланта с неговия иновативен потенциал.

Целта Potential&Capacity свързваме с **развитие (увеличаване/подобряване) на ресурсите за сектора на културата и на културния туризъм – човешки, природни, материални, информационни, финансови.** Трябва да бъде поставен фокус върху:

- повишаване на квалификацията и кариерно развитие на човешките ресурси;

- подобряване на достъпността за опознаване, изучаване и опазване на природни обекти и биоразнообразието;
- усъвършенстване на материалната база – реновиране и строителство на сгради, подобряване на инфраструктурата на обектите на културно-историческото наследство, включително и с цел достъп на хора с увреждания;
- обогатяване на информационните източници, включително и чрез широко прилагане на информационни технологии;
- увеличаване на финансирането чрез привличане на средства от европейски фондове, от националния бюджет и от частни спомоществователи.

Целта Innovative Cultural Policy Platform свързваме с **развитие на нова платформа за сектора на културата** с оглед на следните принципи**:**

- културна политика, основана на приемственост и дългосрочно планиране;
- културна политика, основана на аргументация, статистика и оценка на въздействието ѝ върху стандарта и качеството на живот на гражданите (evidence-based policy);
- културна политика, основана на сравнение с най-добри европейски практики (benchmarking);
- културна политика, основана на междусекторно сътрудничество, която осигурява директна връзка между културата, образованието и туризма;
- културна политика, която добавя стойност към интелигентната специализация на региона чрез подкрепа за уникални културни практики, преодоляващи границите между отделните изкуства и създаващи нетрадиционни форми за достъп до култура.

Целта Transnationality&Cross-border Identity свързваме с **развитие и координиране на мрежа** за сътрудничество в сектора на културата и културния туризъм, която обхваща както вече съществуващи чуждестранни партньори, така и нови културни оператори и творци и предприемачи в културния туризъм от Дунавското и по-широкото европейско културно пространство. Особен фокус трябва да се постави върху създаване на **съвместни творчески продукти.** Русе ще даде своя принос за обогатяване на **Европа на мрежите**, като един от механизмите за утвърждаване на европейската трансгранична идентичност.

Целта Access& Participation свързваме с отказ от дискриминация и осигуряване на **широк достъп и участие не само на утвърдени културни оператори, на творци, учени и предприемачи, но и на представители на младото поколение и на социално изолирани групи.** Идеята е Русе като ЕСК да обедини етноси, съсловни организации и гилдии както като създатели, така и като и потребители на културни ценности. Специален фокус ще бъде поставен върху участието на представители на ромското малцинство от Дунавския макрорегион в образователни програми и за демонстриране на образци от ромската култура. Особено внимание трябва да бъде посветено на участници от подготвящите се за членство в ЕС страни от Западните Балкани. Необходима е да се изгради инфраструктура за достъп на хора в неравностойно положение.

Целта Long-term Effects означава, че **кандидатурата на Русе за ЕСК преследва дългосрочни ефекти.** Във вътрешен план гражданството ще се обедини около дългосрочна стратегическа визия за културна политика. Етикетът ЕСК ще открои културния сектор в профила на града и ще го превърне в потенциална част от интелигентната специализация на региона. Във външен план Русе ще бъде позициониран върху европейската културна карта и ще стане по-атрактивен за

партньори, туристи, донори и инвеститори. Установените преки връзки с европейски институции ще обогатят управленските ресурси на културната политика. Русе ще стане модел, чиито практики могат да бъдат разпространявани и мултиплицирани. Така ще бъде добавена стойност към крайно необходимото развитие на положителен образ за Северна България и за България като цяло. И не на последно място - за кампанията *Русе ЕСК* ще бъде изградена система за мониторинг. След края на кампанията тя ще бъде трансформирана в система за управление на качеството в сектора на културата и културния туризъм, която ще даде тласък за трайна европеизация на културната политика.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОГРАМАТА

Концепцията за програмата е изградена върху нашето разбиране за **културата като репрезентация на ценности и като медиатор:**

- Културата изразява и създава ценности. Културата е среда на конкуриращи се ценности.
- Културата е медиатор, който гради мостове и преодолява граници. В междинните пространства на съприкосновение на различни култури възниква иновативност.

Концепцията на програмата е свързана с намерението да се построи **духовен мост,** който свързва културни оператори, творци, учени и предприемачи, политици и граждани със:

- **свободата** като върховна европейска ценност, вдъхновила най-добрите образци на европейската култура;
- **свободата** като фундамент на обединена Европа;
- **свободата** като неоспорим знак на утвърждаваната през вековете европейска идентичност;
- **свободата** като конструкт в идентичността на Русе и неговите граждани.

Тя е обобщена с понятието **МОСТОВЕ (BRIDGES),** което сме избрали и за мото на кампанията Русе 2019 - ЕСК. Предопределена е от уникалния исторически и съвременен **профил на Русе, в който пулсира отворена и кръстопътна култура**. Основава се на **идеите за свързаността на европейските култури**, **за културната дифузия, за движението на свободния дух, за мобилността на културните ценности**. Именно такива идеи проникват, обновяват и развиват живота на различните общности, като създават и утвърждават множествени идентичности.

Концепцията въвежда широк мулти- и интердисциплинарен подход в интерпретацията на избраните теми, като освобождава духа за творчество, отхвърляйки тясната рамка на моно-дисциплините. Този подход позволява да се фокусираме както върху допирните точки между различните форми на културно и научно изразяване, така и върху зоните на припокриване. Той **свързва наука и изкуство, теория и практика, знание и умения, традиции и иновации.**

Концепцията въвежда мулти- и транскултурен подход към осмислянето на избраните теми. Тя дава свобода за **различни гледни точки** на различните култури**. Същевременно тя позволява създаване на обща транскултурна гледна точка, продукт или артефакт.** Така тя подчертава цветистото многогласие на европейските култури и езици и изгражда общи пространства на взаимодействие и синергия.

Концепцията преодолява традиционните пространства на обичайната културна събитийност и се фокусира върху **широкото използване на реката и**

мостът като алтернативна културна среда. От друга страна, градските пространства се развиват, за да постигнат свързаност и да репрезентират символиката на моста. Така концепцията ще осигури нова визия на местата, които обитаваме, като пространства за социално сближаване и диалог.

Концепцията има функцията да осигурява права и обратна връзка с публиките на програмата. Както всеки **функциониращ мост тя гарантира двупосочност**. Акции на взаимодействие и диалог с аудиториите са съществена част от замисъла за този уникален кросовър (cross-over) проект. Той дава шанс на културни оператори и творци да срещат, изслушват, творят, да бъдат провокирани и да се променят под въздействието на своите публики. Той търси да отключи и свободния дух на гражданите за съпричастие към творчеството и неговото осмисляне.

Работното мото **МОСТОВЕ (BRIDGES)** отразява идентичността на града и региона в неговото историческо и съвременно измерение и като перспектива за бъдещето. Смисълът на мотото е хармонизиран с философията на европейската интеграция за преодоляване на разделителни линии и развитие на европейска идентичност (върху банкноти на общата европейска валута са изобразени мостове). Мотото е максимално приближено до целите на инициативата ЕСК за укрепване и създаване на културни мостове, за *обмостяване* на културите чрез субнационално, супранционално, транснационално, междурегионално и трансгранично сътрудничество.

Избраното работно мото е не само послание. В контекста на културния микс, който река Дунав създава от векове, мотото е най-подходящата метафора на нашата естествена принадлежност към съвременните цивилизационни процеси и глобални взаимодействия. То е призив и желание за изграждане на духовни мостове и прекосяване на граници – лични, творчески, ментални, исторически, географски. Избраното мото е и знак за свързаност, знак, който ни мотивира да изследваме различните културни пластове и пространства, да изграждаме успешни и устойчиви модели за социално-икономическо развитие и социално сближаване отвъд тясната рамка на националното.

Работното мото е извлечено след многобройни дискусии и анализи и внимателен подбор на над 20 предложения, защото то резонира във всички компоненти от апликацията:

- мотивацията за участие – да разкрием потенциала на града като мост на култури,
- основното предизвикателство и цели – да позиционираме града като един от мостовете на европейското културно пространство;
- концепцията на програмата – духовен мост за свободата като европейска ценност;
- включената географска област и дългосрочното й развитие – мостът определя региона като пространство на свободно движение на хора, стоки, услуги и капитали;
- връзките с италианските кандидатури – мост към италианските партньори и техните инициативи;
- съответствието с критериите за оценка – европейското измерение само по себе си има свързващ смисъл и се символизира от мост;
- взаимодействието с културни дейности, подкрепяни от европейските институции – мост към съпричастието на европейските институции към националните културни политики;
- целевите групи – мост за многообразие от публики;

- установените контакти на града – създадени мостове за конструктивни взаимоотношения;
- иновативността – мост за нови идеи и практики;
- средносрочни и дългосрочни ефекти – устойчив мост към бъдещи постижения;
- начинът, по който е подготвена кандидатурата на града – мост между политици, частен сектор, неправителствени организации, университет, медии, предприемачи;
- структурата на програмата като цяло и по модули – мост, който свързва творци и публики чрез нови идеи, културни пространства и перспективи.

Работното лого визуализира концепцията на кампанията

— Свободният дух на свободни хора е изобразен в движение чрез графично разкриване на динамиката на реката със зигзагообразни линии. Те са две и са в два цвята, защото символизират културно многообразие и движение на култури, запазващи идентичността си;

— Мостовете са графично решение чрез две хоризонтални линии. Те символизират връзките между културите, те са духовни мостове, те са необятните хоризонти на творчеството. Те също са решени в два цвята и символизират свързването на култури за общо настояще и бъдеще.

— Избраните цветове са нюанси на синьото – цвят, който е част от визуалната идентичност на обединена Европа.

СТРУКТУРА НА ПРОГРАМАТА

Програмата се структурира в четири модула. Четирите подтеми са разработени в тясна връзка с поставените цели и с мотото и концепцията за културна програма.

Мостове тематизира основната характеристика на новата европейска идентичност – стремежът към свързаност и преодоляването на различия посредством изграждането на устойчиви връзки. Мостът, като резултат от разумно планирани и добре организирани действия, преодолява природните ограничения. Мостът от дълбока древност е и средство за активна обмяна на културни блага. Чрез него се генерират ик иномически ползи, преодолява се етническо, религиозно и политическо противопоставяне, реализират се творчески решения, които хуманизират света. Чрез културната програма *Мостове* се демонстрира значението на Дунав за европейската култура. Дунав е път, по който неусетно и естествено *чуждото* се трансформира в *свое*. Дунав носи нови езици и сетива за преживяване на изкуството...Културната програма *Мостове* осмисля, представя и популяризира потенциала, който се отключва чрез активното въвличане на гражданите в обществения живот със средствата на културата и изкуството.

До скоро мостът при Русе беше единственото подобно съоръжение по протежението на близо 500-километровата речна граница между България и Румъния. Построен преди повече от 60 години *Дунав мост* органично се вписва в идентичността на Русе – да бъде едновременно център и периферия. Днес на политическата карта на България Русе е периферия, но от гледна точка на европейската цивилизация и култура Русе е център на толерантност, свобода и демокрация, който има съществен принос за модернизацията на югоизточната част от Стария континент. Градът логично и заслужено е формирал самочувствието на място, което свързва *нашата* и *чуждата* култура.

С избора на мотото *Мостове* културната програмата на Русе 2019 преоткрива допирните точки между култури, традиции, ценности, поколения и форми на художествена изява. Изграждат се нови *културни мостове*, които добавят стойност към регионалната, националната и европейска идентичност.

Четирите модула *Мостове **през** града, Мостове **по** реката, Мостове **на** мисълта, Мостове **към** бъдещето BRIDGING CITY, BRIDGING RIVER, BRIDGING MINDS и BRIDGING FUTURE* се разгръщат паралелно във времето и пространството, като включват и ресурсите на партниращите градове и организации. Тематичните модули са в тясна взаимовръзка помежду си, преплитат се и изграждат мостове от допирни точки и влияния.

BRIDGING CITY – МОСТОВЕ ПРЕЗ ГРАДА

Bridging City откроява ролята на града в живота на гражданите. ***Bridging City*** свързва по нетрадиционен начин културно-историческото наследство и съвременната градска култура, за да представи облика на модерния град. ***Bridging City*** създава нови пространства за изкуство и култура, като трансформира градската среда в открита и достъпна сцена. ***Bridging City*** преобразява забравени и неоползотворени територии, заличавайки постепенно границите на установените места за култура и сближавайки център и периферия. ***Bridging City*** е в тясна връзка с трайни инфраструктурни и логистични инвестиции.

Bridging City създава връзки между творци и потребители на култура, стимулира местните общности да разширят възприятията си и да се включват активно в културния процес. ***Bridging City*** подкрепя интерактивна платформа за култура, която улеснява достъпа до изява и разнообразява културните продукти. ***Bridging City*** ще накара местните жители да погледват по нов начин към града, в който живеят, а гостите да се обогатят с нови преживявания. ***Bridging City*** дава шанс на повече граждани да творят, независимо от своя социален, етнически и възрастов статус. ***Bridging City*** търси своите участници и публики сред най-широките обществени слоеве, включително хора в неравностойно положение (хора с увреждания, малцинства, деца, пенсионери). Темата ***Bridging City*** хвърля мост между художествените дейности от двете страни на Дунав. ***Bridging City*** дава нов живот на традиционните фестивали в Русе и региона като художествено съдържание и организация. ***Bridging City*** създава нови художествени събития, които адекватно отразяват съвременните тенденции.

BRIDGING RIVER – МОСТОВЕ ПО РЕКАТА

Bridging River откроява трансграничното и Дунавско измерение, като поставя акцент върху преодоляването на граници. Темата ***Bridging River*** обобщава и популяризира общата съдба и дунавска идентичност в нейния европейски контекст. ***Bridging River*** представя богатството от етноси и религии в района на Русе и е своеобразен размисъл за приноса на града в утвърждаване на дунавската идентичност. ***Bridging River*** включва партньори от Дунавския регион, които припознават реката като основен идентификационен елемент и символ за свързаност.

Bridging River поставя фокус и върху трансграничното сътрудничество, което се намира в ядрото на европейските усилия за постигане на сближаване. Символично, то отново е свързано с реката и с моста.

Темата ***Bridging River*** залага на творчески лаборатории и уъркшопи, инсталации и пърформанси на открито, преобразяване на ключови пространства като Дунав мост, бившия химически завод „Верахим“ в Гюргево, който довежда Русе и Гюргево до ръба на екологична катастрофа и др.

BRIDGING MINDS – МОСТОВЕ НА МИСЪЛТА

Bridging Minds откроява транснационалното и европейското измерение в културната програма. Темата е посветена на онези идеи, течения, личности и постижения, които се считат за общоевропейски и универсални, които преминават тесните национални граници и се вливат в споделеното хуманистично наследство.
В центъра на този модул поставяме личността на Елиас Канети – космополит par excellence, чиято биография олицетворява свързаността между европейските култури и приноса на интелектуалното начало в изследването на културата.
Bridging Minds тематизира ролята на материалната култура, която е белег за движението на идеите и влиянията в европейски мащаб. Архитектурата, която е елемент от споделената идентичност на държавите в Дунавския регион, определя облика на един град, но и разказва истории, отразява тенденции и напомня за отминали епохи.
Bridging Minds поставя акцент и върху мултикултурализма, съжителството на множество култури, които се допълват, обогатяват и оставят отпечатък върху материалния облик на града, но и върху съзнанието на неговите жители.
Bridging Minds създава литературни фестивали, симпозиуми и конференции, форуми за съвременно изкуство, пленери за скулптура, архитектурни събития и др.

BRIDGING FUTURE – МОСТОВЕ КЪМ БЪДЕЩЕТО

Bridging Future създава визия за бъдещето на културата като надхвърляща чистите форми на изкуство и партнираща си с новите технологии, иновациите и науката. Русе стъпва върху утвърдения исторически профил като *град на първите неща*, врата, през която в България навлиза модерността и я променя безвъзвратно. Преокривайки новаторския си дух, Русе си поставя за цел да направи културата по-съвременна, а науката – по-достъпна и привлекателна. Сътрудничеството между културните оператори, академичните структури и технологичните компании ще добави стойност към концепцията за културна програма, а създадените мрежи ще допринесат за нейната устойчивост.
Bridging Future ще улови и представи новият ритъм на съществуване през 2019 г. Той представя ускореното и всеобхватно навлизане на изобретенията в съвременния свят и начин на живот.
Bridging Future е платформа за осмисляне на въздействието на иновациите върху човека. ***Bridging Future*** популяризира иновативните методи, технологии и пространства, които ще променят градовете и хората, живеещи в тях. ***Bridging Future*** е покана за дебат към русенци да помислят заедно как да преобразят града чрез иновациите.

ГЕОГРАФСКА ОБЛАСТ НА ПРОГРАМАТА

Кандидатурата на Русе включва прилежащата към Русе област и трансграничния регион Русе-Гюргево, т.е. както всички населени места от Русенска област, така и побратимеият румънски град Гюргево, до който се достига след непосредственото преминаване на границата към Румъния по Дунав мост. Двата града се развиват по общ мастерплан и освен общата граница имат пряк достъп по протежението на река Дунав до 10 европейски страни и до 4 от техните столици.

Географската област естествено подлежи на разширяване, **за да включи и другите 8 български области по поречието на река Дунав**: Видин, Монтана, Враца, Плевен, Велико Търново, Разград, Добрич и Силистра. **Причините за това са две**. От една страна, това българско дунавско пространство от Северна България съхранява изключително богато културно наследство, което трябва да бъде вписано в европейската културна съкровищница и разкрито пред най-широк кръг ценители.

От друга, тъкмо този негов потенциал е в състояние да оттласне към развитие най-изостаналите български региони и да адресира **близо 2 млн. граждани**.

Русе, неговите околности и Гюргево са привлекателни с:

- Благоприятно географско разположение и високо ниво на достъпност.
- Изключително разнообразие на природна среда и биологични видове.
- Високо ценено културно-историческо наследство.

А) Географско разположение, достъпност и други значими характеристики.

Русенска област и Гюргево са разположени на десния и левия бряг по течението на р. Дунав по средата на българо-румънската граница. Област Русе е категоризирана като NUTS 3, принадлежи към Северния централен Район - NUTS 2 и към Северна България - NUTS 1. Намира се на 43° 50' географска ширина като Флоренция, Сараево и Монте Карло, което определя и климата й – умерено-континентален, с дълго сухо и горещо лято, краткотрайни пролет и есен. Поради малката надморска височина пролетта настъпва рано.

Ключова характеристика на региона е логистичният му **мултимодален потенциал**. Регионът е **достъпен по суша, вода и железен път. Мостът на река Дунав позволява сухопътен и железопътен транспорт. На 70 км са летищата край румънската столица Букурещ.** Публичният транспорт включва автобуси и тролейбуси, а таксиметровите услуги са силно развити и с конкурентни цени. Достъпността на региона значително нарасна след приватизацията в хотелиерския сектор. Над 20 са хотелите само в Русе, а в околностите е развит селски и еко-туризъм, който предлага атрактивни къщи за гости. В телекомуникационно отношение регионът разполага с цялата верига от услуги, включително безжичен интернет на публични места. **Над 70% от населението има достъп до широколентов интернет, което е далеч над средния показател за ЕС.**

Общата територия на Русенска област е 2 803 кв.км, а населението – 235 252 души по данни от преброяването през 2011 г. С над **90 души на кв.км.** гъстотата на населението е значително по-висока от средната за България - 69 д/кв.км. Делът на градското население е 76% , а 85% от него са концентрирани в Русе. Селата са относително малко на брой, но големи и със съхранен поминък. В етническо отношение българите са 81.44%, турците – 13.23%, ромите – 3.98%, други (главно евреи и арменци) – 1.35 %. 69 % от населението е със средно и висше образование (спрямо 63 % за България). Икономически активното население е около 70 %, безработицата е близо 10% с тенденция за намаляване. Трудоспособното население е заето в икономика с над 90% малки и средни предприятия, с балансирана и диверсифицирана отраслова структура без доминиращ сектор, с увеличаващ се експортен потенциал и конкурентноспособност. В региона няма индустриални замърсители, екологично опасни обекти и замърсени площи. Съхранената околна среда е донесла приз за Русе като „Най-зелен град" през 2013 г. **Образованието и културата са добре развити.** В Русенски университет си обучават над 10 000 студенти по 47 бакалавърски, 72 магистърски и 43 докторски програми**.** Институциите на културния сектор обхващат всички изкуства.

Б) Изключително разнообразие на природната среда и биологичните видове

Хълмистият релеф на региона е прорязан живописно от множеството притоци на река Дунав. Коритата на реките Русенски Лом, Бели Лом, Мали Лом и Черни Лом текат в каньоновидни долини с височина на скалите до 180 м и образуват многобройни дълбоко всечени меандри. **Водата е безценно богатство за региона** и то трябва да бъде разкрито в рамките на кампанията. **Водната капка** е подходящ

символ да обедини създавани артефакти и сувенири с цел постигане на мърчандайзинг стандарт. **По пътя на водата** е предлагано работно заглавие на микс от събития и маршрути, разкриващи уникалния биотоп, който тя създава.

Природен парк Русенски Лом е част от този биотоп **с висока консервационна стойност**. На площ от 3 408 ха може да се открият 900 растителни вида (23% от българската флора), 200 вида птици, 62 вида от регистрираните в България 68 вида бозайници, 22 вида риба, 10 вида земноводни и 19 вида влечуги. Пещерите, скалните дупки и горските участъци се обитават от 26 вида прилепи. Тази уникална екосистема включва съобщества от келяв габър, драка, смрадлика, люляк, находища на редки и ендемични растителни видове: диекианов лопен, сибирска телчарка, сосънка и много други. Най-голямо е разнообразието на птиците – 193 гнездящи вида, 127 от които са включени в Червената книга на България. Специални грижи се полагат за опазване на египетския лешояд, черния щъркел, лалугера и ливадния дърдавец.

С този биотоп е свързан поминъкът на над 3 500 души, съхранили връзката си с природата и създали свои традиции, митове и легенди. Запазена марка на специфичната био- агри-култура са виното и първокласният биологичен пчелен мед (пряко свързани с големия брой слънчеви дни в годината). **По пътя на меда и виното** е предложеното работно наименование на кулинарни и фолклорни турове, които могат да въведат гостите на Русе в този уникален пасторален свят.

Лесопарк *Липник (2000* ha*), на 10 км от Русе е най-големия парк-гора на територията на България с огромен масив от липови дървета и площ от около 20 000 декара. Изградени са вили на много предприятия от Русе, ресторанти, изкуствени езера, хотел, зоокът, детски кът, спортна база, къмпинг. Тук се намира и резиденция "Липник".

Пещерата *Орлова чука е* втора по дължина на галериите си в България - 13 437 м. и е известна с уникалното си разнообразие на колонии от прилепи. Социализирана е по европейски проект и осигурява великолепна акустика за музикални прояви.

В покрайнините на Гюргево се намират резерватът на дивите божури (**в** гората *Мануфи* - 28 ha) и научният резерват за самодивски чимшир.

В) Високо ценено културно-историческо наследство.

Скалните църкви край Иваново са археологически резерват. Храмът «Света Богородица» от XIV век, известен като Църквата, е един от 9-те български обекта в списъка на ЮНЕСКО за световното културно наследство и най-значимият археологически обект в региона. Тук се съхраняват уникални образци на средновековното православно изкуство.

Басарбовският манастир е **единственият действащ скален манастир в България.** Манастирът води началото си от периода на Второто българско царство (XII-XIV в.). Най-известният му обитател е Свети Димитър Басарбовски. По времето на Руско-турската война (1768-1774) мощите на светеца са пренесени в Букурещ в църквата „Свети Свети Константин и Елена“.

Археологически резерват "Средновековен град Червен" съхранява останки от една от най-значимите крепости в историята на Второто българско царство. За високото ниво на развитие на града говори фактът, че той е бил център на епископия. В околностите на Червен са се намирали три големи манастира. Червенската крепостна стражница е **единствената запазена средновековна кула в България.**

В покрайнините на Гюргево, в Комана се намира манастирът *Св. Николай*, изграден от легендарния румънски владетел Влад Цепеш (Дракула). Дракула е погребан в него.

Град Русе съхранява богато културно-историческо наследство:

- **Над 260** архитектурни паметника на културата;
- **Националният музей на транспорта** е единствен по рода си в България. Разположен е в сградата на първата железопътна гара в страната, построена през 1866 год. по проект на братя Барклей. Експозицията е 2 части - в сградата и на открито. Тук са парни локомотиви от онова време, личният вагон на Цар Фердинанд I, вагонът, с който е пътувал турският султан и много други експонати.
- **Регионалният музей** съхранява около 140 000 фондови единици: Боровското съкровище от IV век пр.н.е. (ритуален сервиз за вино, изработен от сребро с позлата); праисторическа керамика и идолна пластика;находки от археологическите разкопки на античните дунавски кастели Ятрус и Сексагинта Приста, на средновековния български град Червен; колекция от средновековни стенописи; колекции от експонати от традиционния бит; етнографски колекции от градско облекло, порцелан, стъкло и сребро от края на XIX — началото на XX век и др.
- **Други музеи:** Открита експозиция Римска крепост "Сексагинта Приста", Музеят на градския бит, Музеят "Захари Стоянов", Пантеон на възрожденците, Музеят на Баба Тонка и др.
- **Храмове: Катедралният храм "Света Троица",** построен през 1632 година; **Арменската църква** «Сурп Аствадзадзин» (Света Богородица), построена през XVII век и най-старата арменска църква в България; **Католическата църква "Свети Павел от Кръста", Саид Паша джамия** и много други.
- **На хълма Левента** се намира **най-високата телевизионна кула в България** - 210 м. Гледката от 107 м височина, където е изградена кафе-сладкарница, открива панорама към целия град, река Дунав и отсрещният град Гюргево.

ПОДКРЕПА НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО И РЕГИОНАЛНИТЕ И/ИЛИ МЕСТНИТЕ ПОЛИТИЧЕСКИ ВЛАСТИ

От своето начало инициативите, свързани с ЕСК се градят върху широк политически и обществен консенсус. През 2011 г. предложението за кандидатурата на града получава пълната политическа подкрепа на Общинския съвет в Русе. От особено значение в този процес е Стратегическият план за култура *Русе 2020*. Той се основава на анализ на силните и слабите страни на града и очертава приоритетните линии на действие, които ще превърнат кандидатурата на Русе в основна стъпка към постигането на устойчиво развитие на културата в града и региона. Този документ даде ход на широка дискусия между публичните власти, политиците, творческите гилдии, бизнеса, образованието, гражданите и младите хора на Русе.

Общинският съвет на Русе, отново с пълен консенсус, гласува създаването на Общинска фондация „*Русе – град на свободния дух*". Отпуснати са и необходимите

средства за началото и развитието на кампанията, свързана с кандидатурата на града за ЕСК. Областният управител на Област Русе е член на Обществения съвет на фондацията. По негова инициатива и като координиращ дългосрочните планове на Северен централен район са осъществени контакти с представителите на общините в региона. Областният управител в качеството си на член на Общността на Дунавските региони също инициира различни форми на подкрепа в полза на нашата кандидатура.

През 2013 г. Общински съвет на побратимения на Русе град Гюргево официално подкрепи кандидатурата на Русе за Европейска столица на културата, като заяви готовност за участие в проекта Русе2019 и като партньор.

Изявленията за подкрепа са публикувани в медиите.

Събитието се вписва в дългосрочното културно развитие на града и региона по силата на редица документи, които отразяват задълбочено и ангажирано виждането на политици и граждани за ключовата роля на културата и в частност на ЕСК, за социалния и икономически напредък на общността и за интелигентната специализация на региона.

Дългосрочно културно развитие на града

Планът за развитие на Община Русе за периода 2007 – 2013г. съдържа визия за развитието на града, която се основава на утвърждаването на Русе като съвременна европейска община, индустриален, транспортен и културен център по поречието на река Дунав, от една страна, и привлекателно и сигурно място за живот, бизнес и туризъм, от друга страна. На второ място, Русе е изправен пред предизвикателството да затвърди имиджа си на динамично развиващ се културен център. В **Плана за развитие на Община Русе за периода 2014 – 2020г.** превръщането на културата във фактор за устойчиво градско развитие и капитализирането на перспективите от участието на България в инициативата „Европейска столица на културата“ се разглеждат като **основни приоритети.**

Специален фокус върху развитието на културата е поставен в **Стратегическия план за култура „Русе 2020“**, разработен във връзка с кандидатурата на Русе за ЕСК и приет в началото на 2012 г. с пълен политически консенсус. Дългосрочната визия включва брандирането на Русе и региона като европейска културна столица.

В приетата през март 2013 г. **Стратегия за развитие на туризма в Община Русе до 2020 г. се** подчертава развитието на потенциала на културния сектор като предпоставка за развитие на туризма.

Приет е **Интегриран план за градско възстановяване и развитие на региона,** който цели естетизация и одухотворяване на градската среда чрез особения принос на културния сектор.

Дългосрочно културно развитие на трансграничния регион Русе – Гюргево

Русе предприе конкретни стъпки за съвместно стратегическо планиране и координиране на дългосрочни приоритети за развитие със съседния румънски град Гюргево, което е абсолютен прецедент по протежението на българо-румънската граница. През 2012г. е приет **Мастерплан за интегрирано управление на възможностите за развитие в еврорегиона Русе – Гюргево. В него е поставен особен фокус върху общо развитие в сектора на културата и културния туризъм** , създаване на туристически центрове от двете страни на Дунав и др.

Дългосрочно развитие на Област Русе и Северен централен район

Като областен център Русе трябва да постигне съответствие между приоритетите за общинско развитие и тези на областно ниво. **Областната стратегия за развитие на Област Русе за периода 2007–2013г.** насърчава използването на естествените сравнителни предимства на региона, каквито са безспорно културно-историческото наследство и традициите в областта на културата, за постигане на висока степен на конкурентоспособност и социално-икономическа динамика. **Стратегическият план за следващия програмен период** добавя към тази визия утвърждаването на Област Русе като движеща сила в Северен централен район на междурегионалното, транснационалното и трансгранично сътрудничество. Поради ключовото значение на Русе в транспортен, икономически и културен план, градът е и център на **Северен централен район**, в който попадат още четири области и общо 41 общини.

Дългосрочно културно развитие на Дунавския макрорегион

През юни 2011г. Съветът на ЕС прие **Стратегия на ЕС за Дунавския регион**. Свързвайки 14 държави (стари, нови, страни-кандидатки и съседни на ЕС държави), стратегията предлага макрорегионален подход за европейско сътрудничество. С интегриран подход и общи действия стратегията цели да превърне региона в световна „търговска марка“ и да насърчи обща визия за развитие в приоритетни области. Приоритетна област Т**уризъм и култура** се координира от **България и Румъния**. Като част от този макрорегион, в който живеят повече от 100 млн. европейци и чиято територия заема почти 1/5 от територията на ЕС, културни оператори и творци от Русе **започнаха да разработват културни проекти** за транснационално сътрудничество**. Русе 2019 ЕСК е изключителна възможност за реализацията на тези проекти.**

ВРЪЗКИ С ИТАЛИАНСКИЯ ГРАД, КОЙТО ЩЕ БЪДЕ ОПРЕДЕЛЕН ЗА ЕВРОПЕЙСКА СТОЛИЦА НА КУЛТУРАТА

В исторически контекст връзката Италия – Русе датира от втората половина на 19 век., когато в Русе функционират 11 европейски дипломатически мисии, сред които и **Италианско консулство**. С Русе е свързана и творческата съдба на знаменития италиански скулптор Арнолдо Дзоки. Той е автор на символа на Русе – Паметникът на Свободата, открит тържествено през 1909 г. Още една архитектурна и духовна емблема на Русе - Католическата църква „Свети Павел от Кръста”, е съградена по проект на италианския архитект Валентино Дел Антонио-Боркан през 1892г.

Съвременен щрих от връзката между Русе и Италия е и дарената през 2006г. от римската църква „Сан Джорджо Ал Велабро” частица от мощите на Св. Георги – духовният покровител на дунавския град.

Следи от културата на Италия откриваме в изобилие и в програмите на Международния фестивал „Мартенски музикални дни” - плод на устойчиви партньорства на Русе с италиански културни оператори. Днес русенски и италиански младежки формации са в активен обмен. Фондът на Русенската художествена галерия съхранява копия на творби на знаменити италиански майстори от 19. век, международният литературен фестивал привлича в Русе съвременни млади италиански автори.

Ръководството на Община Русе е имало срещи с представители на екипите от италианските градове кандидати, **постигнати са споразумения и са подписани двустранни меморандуми за сътрудничество с 6 италиански града-кандидати**:

Венеция: През юни 2012 кметът на Община Русе Пламен Стоилов и градоначалника на Венеция проф. Джорджо Орсони участваха в дискусия на тема „Венеция и Северозападът се срещат с България".

Равена: На 21 юни 2013 Русе и Равена подписаха рамково споразумение за общи инициативи под егидата на инициативата ЕСК в сферата на културата и образованието.

Перуджа и Асизи: През август 2013 кметовете на Русе, Перуджа и Асизи подписаха споразумение за сътрудничество рамките на инициативата ЕСК, както и извън нейния контекст.

Палермо: Освен подписания меморандум за сътрудничество, Русе и Палермо планираха конкретен проект на тема енергийна ефективност, който ще включва проучване на исторически архитектурни ансамбли в двата града.

Матера: Общите проекти между Русе и Матера ще бъдат развити в три области: околна среда, нови начини на използване на градските пространства и литература.

Сиена: С подписването на меморандум за сътрудничество Русе и Сиена изразиха съгласие за партньорство в областта на социалните иновации, градска култура, smart tourism destinations, младежки културни сцени, храната и виното като креативна индустрия.

Тесните връзките между Русе и Италия се проектират изключително успешно и в областта на университетския обмен, и за развитие на бизнес контакти.

КАПАЦИТЕТ НА КАНДИДАТУРАТА С ОГЛЕД НА ЕВРОПЕЙСКО ИЗМЕРЕНИЕ

Русе като европейска столица на културата може да се възползва от възможността, за да сключи дългосрочни договори за сътрудничество в областта на културата с други европейски градове поради политиката, която заявява със своята кандидатура, а именно – да развива съвместна дейност:

- с културни оператори и творци от всички дунавски страни;
- с привилегировани участници от Западните Балкани - Сърбия, Босна и Херцеговина и Черна гора, които се подготвят за членство в Европейския съюз;
- с културни оператори и творци от широкото европейско културно пространство;
- с градовете, създали добри практики като европейски столици на културата;
- с представители на институции на ЕС - Европейската комисия, Комитета на регионите и др.

Доказателство за капацитет в това отношение е фактът, че според предварителните проучвания само за периода 2012 – 2013 година в Русе са осъществени над 200 съвместни проекта с партньори от ЕС и извън ЕС. Най-активни партньорства се осъществяват с представителите на страните от ЕС в научната сфера и в сферата на изкуствата. През следващите месеци чрез системата за мониторинг ще бъдат обхванати и партниращите градове от региона. Това е важно условие за по-добро фокусиране на сътрудничеството около нашите общи цели, заложени в програмата *Русе 2019.* За удовлетворяване на критерия *Европейско измерение* с особен приоритет може да се ползва развитието на съвместни проекти в сферата на образованието „Учене през цял живот", които водят до взаимно

опознаване на културата и изкуството, обмен на идеи, опит и иновации, синхронизация на политическата и гражданска култура.

Важно място ще има и партньорството с минали, настоящи и бъдещи ЕСК. Програмата на *Русе 2019* може да бъде и своеобразна равносметка за миналото и бъдещето на инициативата ЕСК. Очакваните промени след 2019 г. са и специално предизвикателство към избраните градове, съгласно нови правила. По тези причини важен елемент в Европейското измерение ще бъдат и проекти, които ще обединят изследванията, посветени на историята и тенденциите в ЕСК в периода 1985 – 2019 г.

Като град на Балканския полуостров Програмата на *Русе 2019* ще бъде отворена към активно включване и на бъдещите страни-членки от Западните балкани, както и от Турция.

Специален акцент от програмата се поставя върху повишаване на мобилността на артисти и обмяна на художествени продукти, артефакти от движимото и недвижимо културно наследство. За тази цел ще бъдат осъществени резидентни програми на творци от ЕС, които освен взаимно опознаване, ще имат и своите устойчиви измерения в създадените културни и художествени произведения.

Важна част от постигането на критерия „Европейско измерение“ е осъществяването на копродукции при организацията на различни проекти в сферата на изпълнителските изкуства. Особен акцент в реализацията на партньорски проекти през периода 2015 – 2020 г., ще бъде и домакинството на Русе на Генералната асамблея на Европейската асоциация на фестивалите и ателие на млади фестивални мениджъри.

На второ място трябва да се осигури сътрудничество с българските селища по поречието на р. Дунав. Достолепно разположени до голямата река, за да бъдат вечно живи, **градовете на българското дунавско пространство** пазят духовните следи на стара Европа, автентичност и вкус към изтънчена култура. Те носят отпечатък на древни европейски цивилизации, памет за мир и война, триумф и саможертва, за романтичното раждане на националната идентичност, за родолюбци и щедри дарители. Днес обаче те са дамгосани с пост-тоталитарни белези и рани. Изоставени фабрики, остаряла инфраструктура, сиви порутени жилищни блокове, занемарени междублокови зони, гета, опушени гари. Тези изоставени пространства са най-грозният символ на **напуснатата Северна България**. От края на 2012 г. досега и Русе е изгубил около 800 души, направили избора за бъдещето си извън пределите на родината. Това е пейзажът, който **трябва да се промени**. Затова е подходящо да се избере посоката на успешни европейски модели от кластърен тип, които събират в едно културни и творчески индустрии. В непосредствена близост до нас е добрият пример на Румъния. Освен че вече има румънски песни и филми на върха на световните класации, в последните години расте рекламната индустрия и производството на софтуер. Само в Тимишоара са открити над 3000 работни места, секторът се радва на данъчни облекчения и привлечени инвестиции. Добрите европейски практики ни стимулират да се насочим към **сътрудничество в българското дунавско пространство и с помощта на европейски партньори да създадем кластъри на културните и креативни индустрии.** Ако градът бъде избран за европейска столица на културата, ще даде шанс на талантливи **млади хора,** които ще превърнат това пространство в зона на свободния дух и креативността, а напуснатата родина - в дом за бъдеще и мечти.

Многолика Европа може да бъде преоткрита и чрез **дунавските култури и техния необятен европейски хоризонт.** В Русе ще си дават среща езици на големи и малки народи, за да препотвърдят чрез различни изкуства своята уникалност, за да откриват и общото помежду си. Мостът, който ще се гради, ще

свързва **стара и нова Европа в нейното въжделение за свобода и граждански права**. Мостът ще сближава и с нашите съседи от Западните Балкани, които търсят европейската си перспектива. По този мост ще премине и днешният „вътрешен друг" за Европа, за да разкрие многогласието на ромската култура. Русе, неговите творци и учени ще създават **устойчива културна мрежа на дунавските градове** и трайно партньорство с Европейската комисия, Комитета на регионите и други европейски институции в подкрепа на **дунавска идентичност с конкурентноспособен глобален бранд**. Нейна основна характеристика ще бъде трансграничността, разбирана като свобода и отговорност: свободата от представата за Другия като враг; отговорността за взаимно признаване на идентичности. Русе ще събира емоционални и рационални аргументи в полза на нашето убеждение, че това, което ни свързва, е по-важно от всичко, което ни разделя. Отминали са вековете на доминираща национална идентичност, чиито непроницаеми териториални граници са върховна ценност. Време е да се учим да преодоляваме граници и да съвместяваме множествени идентичности, защото „светът е голям и спасение дебне отвсякъде", както красиво се изрази съвременният български писател Илия Троянов.

И накрая, европейското измерение е най-ярката съвременна характеристика на Русе. През 1994 г. Русенски университет разкри първата в България университетска специалност Европеистика (European Studies), а през 2002 и Българо-румънски интеруниверситетски Европа център, в който са дипломирани над 200 студенти от 13 държави. Всички културни институти работят съвместно с европейски партньори и вече са създадени редица съвместни културни продукти. От 2012 до 2013 г. в Русе са осъществени около 200 проекта с над 130 организации от 25 европейски държави. Този опит ни помага за успешно сътрудничество с градовете-кандидати от Италия и с предищни, настоящи и бъдещи европейски столици на културата.

КАПАЦИТЕТ НА КАНДИДАТУРАТА С ОГЛЕД НА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ

Валсът на Щраус „На хубавия син Дунав" създава онази неустоима емоция, която те кара да тръгнеш към Виена и да се отдадеш на естетическа наслада. Когато четеш Канети, оставаш подвластен на блестящия му ум и изпитваш желание да се докоснеш до местата, на които принадлежи. „Всички неща, които човек е забравил, крещят за помощ в мечтите му", беше ни казал нобелистът. Дали не ни напомня, че сега Русе е един забравен от европейците град? Дали не ни подсказва, че Русе трябва да ги провокира, за да се върне в мечтите им? Да, градът трябва да провокира. Трябва да работим за мърчандайзинг стандарт от висок калибър, който да създаде идентичност на цялата кампания, трябва да се приложат различни авангардни маркетингови техники в социални медии. Новите технологии правят старата истина още по-вярна: една снимка струва повече от 1000 думи. Русе – град и граждани трябва да очароват своите бъдещи гости с красотата на снимки и видео от градския и селски живот, с изненадващи ракурси и призиви.

Например може да се организира интернет фотоконкурс „МОСТОВЕ" с фонд за награди и отличия. Амбицията е да се създаде най-големия фотоархив на тази тема като част от съвременната европейска съкровищница на материалната култура.

През 2018 г. в контекста на българското председателство на Европейския съюз може да се направи промоция на кампанията чрез европейските институции и чрез българските посолства и културни институти във всички европейски страни. Подходящо е да се организира круиз по река Дунав и да се провокира любопитството на нашите бъдещи гости, като се покажат по най-атрактивен начин идеите за Русе като европейска столица на културата.

Освен това, градът и регионът могат бъдат брандирани с мотото и логото на кампанията и с билбордове на най-красивите мостове в Европа.

Гражданите могат да бъдат привлечени и с участието на големите имена на съвременната европейска култура. Добре е да се планират впечатляващи инсталации по Дунав мост, които ще привлекат вниманието и на световни медии.

Важно е да се насърчи **участието на творците и техните публики.** Трябва да се създаде специален фонд за стипендии и други награди и да се въведе уникална за кампанията практика за дипломи и сертификати. Граждани от малки и големи градове на българското дунавско пространство, от други български градове, от Гюргево, както и чуждестранни гости могат да участват в събитията на културната програма като активна аудитория, която има думата за мнения и предложения. Трябва да се направят съпричастни и хората в неравностойно положение, да се подобри инфраструктурата за достъп.

Нужно е кампанията да остави трайни материални следи и да стане устойчив символ на изграден духовен мост. Всички реновации, нови сгради и прилежащата им инфраструктура трябва да бъдат брандирани върху камък с логото на кампанията и да носят нейни ключови послания.

Всички събития на кампанията трябва да бъдат документирани дигитално и на хартия и да бъдат съхранявани в Регионалната библиотека. Те могат да да бъдат включени в обучението на студенти от Русенски университет. Мултимедийна презентация може да стане част от експозицията на Регионалния исторически музей. Добре е да бъде създаден туристически маршрут „Русе – Европейска столица на културата“, който да бъде предлаган на бъдещи гости на града и региона.

Всички успешно експериментирани практики могат да останат постоянно в културния календар на града. Силен отпечатък ще остави естетизираната градска среда и одухотворените покрайнини. В болници и социални домове хората трябва да могат да чувстват отблизо силното въздействие на изкуството.

Особено ценна е създаваната иновативна платформа за културна политика, която може да подобри управление и да осигури достойното финансиране за културата чрез публично-частни партньорства. Културните и креативни индустрии могат да станат конкурентноспособни, техните кластъри могат да задържат таланти и мозъци и да придвижват напред устойчивото развитие на българското дунавско пространство.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАБОТА ПО ЕВРОПЕЙСКИ ПРОГРАМИ

Пълноценното взаимодействие с инициативите на Главна дирекция *Образование и култура* преминават през новата програма *Творческа Европа*. В нейния нов формат се откриват нови възможности за развитие на професионалните качества на ангажираните в художествено-творческите дейности. Другият важен елемент на програмата, трангранично сътрудничество, има тясна връзка с основното предизвикателство на кандидатурата на Русе като трансграничен регион. Това в значителна степен ще стимулира реализирането на международни проекти, благодарение на обединените усилия на заинтересованите страни от България и Румъния.

Друг основен приоритет може да бъде тясното ангажиране на организаторите за подпомагане на културните и творчески индустрии чрез използване на механизмите на Programme for the Competitiveness of enterprises and SMEs (COSME) 2014-2020, която улеснява достъпа до финансиране за малките и средни предприятия (МСП), създава благоприятна среда за стартиране на бизнес, както и растеж и насърчаване на предприемаческата култура в Европа.

Ключово значение за успеха на *Русе 2019* има и по-ативното приобщаване към инициативите и програмите *Учене през целия живот*. Обстоятелството, че

основен приоритет за ЕК в програмния период 2014 – 2020 ще бъде по-активното обвързване на програмата с неформалното образование ще ни стимулира активно да търсим и ползваме механизмите за финансиране на част от резидентните проекти, семинари, майсторски класове и други форми, които подпомагат квалификацията на човешките ресурси в сферата на култура, изкуства, мениджмънт, културни и творчески индустрии, както и споделянето на ценен опит и практики от другите държави-членки на ЕС.

Едно от най-успешните нови културни събития в Русе – фестивалът за съвременна градска култура „Аз, Градът“ – стана реалност благодарение на ОПРР. Имайки предвид този вдъхновяващ пример, Русе2019 ще оползотвори всички възможности, които се откриват чрез Оперативните програми за България, за да покаже пълния си потенциал на дунавска столица и културен център в страната.

В момента Русе разработва общи културни проекти с градове от Румъния, Италия, Австрия и Германия, които ще бъдат реализирани по програма „Европа за гражданите“. Чрез осъществяването на тези проекти ще се осъществи културен обмен между страните, които от своя страна ще запознае гражданите с уникалните характеристики на техните европейски съседи и ще допринесе за изграждането на европейско съзнание.

Русе също така възнамерява да се включи активно с конкретни проектни предложения по новата програма „Творческа Европа“, както и в научни и изследователски програми по Седма рамкова програма.

Тъй като Русе залага изключително много на потенциала на местното население, градът вече участва в програмата Lifelong Learning, като значителна част от русенските образователни институции работят по програмата Коменски.

ЦЕЛЕВИ ГРУПИ

Концепцията на кандидатурата на Русе за Европейска столица на културата залага основно на увеличаване на достъпа до качествени културни продукти. Ангажирането на младите както в креативната, така и в организационната сфера на културата, е една от основните ни цели. За нас развиването на творческият потенциал на гражданите, особено на младите хора, означава осигуряването на бъдещето на културния живот в града, региона, страната и Европа. Активното ангажиране с различни изкуства е ключ към креативност във всички сфери на обществения живот – Русе 2019 вижда културата като силен стимул за развитие.

Включването на малцинствените групи – особено тази на ромите – в културния живот на Русе е процес, по който се работи активно през последните години. Проведени са редица изследвания и научни проекти на тема ромския потенциал в България и Румъния, заключенията от които открояват следните линии за развитие на малцинствената група: провеждането на ателиета, поощряването на активност в традиционните занаяти. Характерно участие на балканското ромско население в културния живот са духовите оркестри – това е линия, която може да бъде развита и в контекста на дунавската идентичност, тъй като духовата музика е уникално свързана с културния живот по Дунав. Първи стъпки в поощряването на ромската етническа група като публика на културни събития бяха осъществени от проекта „Аз, Градът“, където редица събития бяха специално организирани в ромския квартал на града и с участието на роми. Провеждането на подобни инициативи и в други населени места от региона с ромско население е част от стратегията за кампания Русе 2019.

Използването на градски пространства като платформа за културни събития се свързва директно с визията за подобряване на достъпността до култура. В тази линия на развитие целеви групи са хората с увреждания и хората в неравностойно

положение. Предоставянето на неограничен достъп до събития насърчава интереса на хората и преодолява погрешното схващане, че културата може да бъде оценена само от социално привилегирована публика.

ВМЕСТО ЗАКЛЮЧЕНИЕ: ЗА ИНОВАТИВНОСТТА НА ПРОЕКТА

- **На първо място** можем да посочим **трансграничността и интеркултурността** на проекта, заложени във всички фази на проекта. Изграждането на *мостове* между културите както на субнационално, така и на супранационално ниво е предизвикателство и шанс. Съзнателно търсим тази транскултурна характеристика на проекта, за да подчертаем потенциала на уникални етнически, социални и регионални култури да открият *свързващото* между тях.

- **На второ място** можем да откроим **интердисциплинарността** на проекта – в търсене на синергията както между различните изкуства, така и между различните културни индустрии. Синергията между наука и изкуство, между култура и икономика добавя стойност към превръщане на Русе в *град, приятен за живеене (*livable city*).*

- На трето място, иновативност се постига чрез замислените **междусекторни партньорства**. Културата се разглежда във връзка с туризма, образованието, здравеопазването и т.н., както и с използване на **нови медии и канали** за комуникация за целите на създаване и разпространение на културни продукти и за привличането на нови публики.

- Чрез културната програма се **усвояват нови пространства.** Културната програма е съпътствана от инвестиционна програма, която е насочена към трансформация, реновиране и ново строителство за целите на художествени и културни дейности;

- Културната програма **произвежда нови социални ефекти**, които ще позволят на маргинализирани групи да заявят своето място и да дадат своя принос към постигане на целта за социалноотговорно и включващо общество.

- Кандидатурата на Русе е проект с **визия за цялостна трансформация на града и жизнените пространства,** за промяна, чиято движеща сила е културата. Устойчивостта и успехът й се измерват с краткосрочни и дългосрочни ефекти, които ще динамизират не само културния живот, а ще окажат въздействие върху социалните връзки и развитието на града. Трансформацията на града и жизнените му пространства обаче може да стане единствено с активното участие на гражданите и гражданските организации. Това означава, че трябва да се започне с **децентрализация** на местно ниво. **Централизацията не трябва да се разбира само като териториален проблем – като национална централизация, която подтиска регионите. В още по-голяма степен тя е ментален проблем на управлението на регионално и общинско ниво. Тя е форма на изземане на функциите на гражданското общество, на свободата на гражданския дух и стремеж към**

поставянето му в служба на административни и партийни структури. Тя е също така форма на подменяне на понятията и тяхното превратно тълкуване.

За контакти

Проф. дфн Пенка Ангелова, катедра „Европеистика“, Русенски университет „А.Кънчев“, тел. 0898526292, e-mail: penka.angelova@eliascanetti.org

Доц.д-р Мими Корнажева, катедра „Европеистика“, Русенски университет „А.Кънчев“, тел. 0888411953, e-mail:mkornazheva@uni-ruse.bg

Гл.ас. Румяна Собаджиева, катедра „Европеистика“, Русенски университет „А.Кънчев“, тел. 0886210930, e- e-mail:rumi_mihailova@yahoo.fr

Докторант Боряна Станчева, катедра „Европеистика“, Русенски университет „А.Кънчев“, тел. 082 888 708, e-mail: bstancheva@uni-ruse.bg

Д-р Любомир Кутин, Държавна опера, Русе, e-mail: lkutin59@gmail.com

Ива Чавдарова, отдел Култура, Община Русе, e-mail: chavdarova@ruse-bg.eu

Студията е рецензирана